

У сусрећу шрећем миленијуму хришћанства

ВЛАДИКА НИКОЛАЈ О ХРИСТУ

О, безумни христорборци, и ондашњи и садашњи, вас топуз одбија се од града Христовог и удара у вашу сопствену колибу и руши је у прах и пепео. Кроз све векове имали сте довољно савезника; осим ђавола уз вас су били јеретици, идолопоклоници, фанатици, гатари и врачари, развратни кнежеви и богаташи, насилници и сви отупели грешници. Побеђени сте до сада и, без сумње, и савезници ваши са вама заједно биће побеђени до на крај времена.

Исус даде првенство небу над земљом и царству небесном над царством земаљским. Напуни живот људски смислом, и силом, и радошћу. Узвиси до недогледних висина све оно што беше понижено и презрено. Поврати на снагу заборављену небесну логику да би људи умовали умом Божјим.

Вера Христова највише светли и осветљава душе људске онда када проповедници те вере светле животом својим.

Чак и у мукама на крсту Господ Исус не осуди грешнике него изнесе пред Оца Свога извињење за њихов грех говорећи: "Не знају шта раде!" Да и ми не судимо никог, да не би били суђени! Јер нико није сигуран да неће и он до смрти учинити онај исти грех за који осуђује брата својега.

Кад човек стекне хришћанску савест, он се ревностно труди да исправи свој живот и да угоди Богу. Христос је као вододелница. Где се Он појави, људи се одмах деле у два табора: у оне који се радују добру, и у оне који се не радују добру. И дан данас тако је међу људима, а тако је било и у оно време, када је Господ ходио по земљи, обучен у тело човечије.

Противници Христови увек су постизали обрнут резултат својим напорима против Христа. Место да зауставе реку хришћанства они су је ширили, удубљивали и чинили шумнијом. Место да је исуше, они су проузроковали тако рећи потоп од ње по васцелом свету. Где је један мученик пао, ту се чета хришћана створила, где је нанет срам, поникла је слава!

Свих зликоваца суд је савршен као и њихов живот, али судије Христове готово стално заседају. Преступи и кривице свих криваца се знају, а Христове судије, ни онда ни данас, не могу да искажу у чему се састоји Христова кривица.

Спаситељ је пробудио успавано човечанство као кад сунце пробуди спавача. Сви пробужени обрадовали су се што су се ослободили тешкога и гупога сна. Радост их је обузела од јаве и објаве да су они деца Оца небеснога, а не деца бесловесне природе.

Како ћемо рећи да се држимо Христа кроткога и пречистога, ако сваки дан трујемо ваздух причама о туђим гресима и недостацима? Сакривати своју врлину и туђи недостатак - у овоме је главна мудрост духовна.

Права мера мора бити гоњена у овом свету. То је и сам Спаситељ јасно и јавно рекао Својим апостолима. Јереси су обично ближе светском и демонском духу, зато свет и демон не гоне своје.

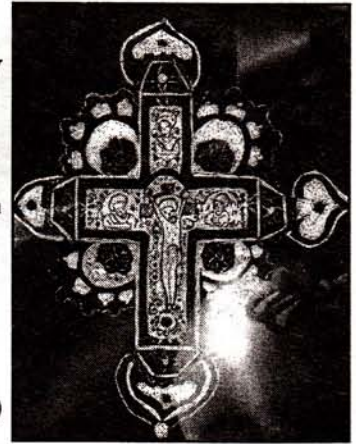
Браћо моја, не заводите се обмањивим причама оних људи који говоре: "Када будемо видели Христа на небу као Бога, онда ћемо и веровати". Доцкан ће та вера бити и узалудно то виђење. Ми треба, вером нашом, да видимо Христа као Бога у ономе пониженом, и попљуваном, и изубијаном, и искрвављеном, и исмејаном човеку у двору Кајафином; у ономе ћутљивом осуђенику кога су Јевреји сматрали за ствар јефтину и непотребну и с којим су правили маскарале. То је вера која се цени на небесима. То је вера која се награђује васкрсењем и бесмрћем. То је вера која је однеговала и на небо пресадила читаве војске најсветијих душа, најмоћнијих карактера, најиздржљивијих јунака и најсветлијих умова.

Петар Пејировић Њеџош

ХИМНА СПАСИТЕЉУ

О преблаги, тихи учитељу,
слатка ли је света бистра вода
с источника твога бесмртнога!
Од твога су св' јетлога погледа
уплашене мраке ишчезнуле,
од твога су хода свештенога
богохулни срушени олтари;
воскрсењем смрт си поразио,
небо твојом хвалом одјекује,
земља слави свога спаситеља!

(Из Луче Микрокозме)

Какви су то послови Христови, браћо? То су послови Домаћина, који се вратио с пута и нашао кућу опљачкану и опустошену. То су послови Лекара, који је ушао у најкужнију болницу и донео лекове и почео да лечи. То су, даље, послови Цара који се вратио у државу своју и нашао је подељену и разваљену, и поданике своје као робље у туђини. То су послови старијег Брата који је отишао у даљину да потражи млађу браћу, одлуталу и заблуделу, осиромашену и подивљалу. То су још послови Учитеља, и Пастира, и Јунака, и Хранитеља. Ваистину, то нису мали послови.

Говорећи по човечански, Христос се послушношћу уздигао до старешинства у цркви, у свету, у историји људској. Нико не бива добар старешина, ако није прошао школу послушања. Адам је изгубио власт и старешинство над животињама и стихијама природним у оном часу када се показао непослушним према Богу.

Нема Христа онај који Га има само на језику. Нити има Христа онај ко Га има само на хартији. Нити Га има онај који Га има само на зиду. Нити Га, пак има онај ко Га има само у музеју прошлости. Јер је Христос љубав, а престо љубави је срце.

Хришћанин је земљани суд у који се налила божанска сила и светлост. Да ли ће се тај суд ставити на златни престо царски, или ће се спустити у тамну избу просјачку - вредност његова тиме нити се увеличава нити се умањује. Није ли злату иста вредност завиле га у свилену мараму или у лист од купуса?

Бити хришћанин у правом смислу, значи уложити дивовски напор на очишћењу срца свога и ума свога од злих помисли. Очистити себе од злих и нечасних помисли, овога корена свију зала, био је циљ свих великих подвижника, пешчарника, безмолвника.

Прва и основна врлина правог хришћанина је да не буде искључиви и ускогруди родољуб који велича сопствену нацију, а мрзи и презире све остале.

Хришћанство није дошло на свет да би усталичило нову цивилизацију, већ да би донело нови религиозни дух, освежило и очистило људску савест. Савршен хришћански дух може постојати ван цивилизације исто тако као и у највећим центрима светске цивилизације.

Хришћанска вера је старија од конзерватизма и млађа од либерализма. Она је исувише племенита да би се изговестила са демократијом, исувише човекољубива да би се изговестила са аутократијом. Она је против самовоље тираније једнога и против неодговорне тираније многих.

Православна вера је сва од неба и сва небо. Једино ми, православни можемо од свег срца узвикнути: Христос воскрес и воистину воскрес!

(Огабрао Добрило Аранићковић)

Нехришћанско бесчашће
зајадних хришћана

ВАСКРС У СРБИЈИ 1999

Пише проф. др
Милован Мишовић

После 55 година хришћани са Запада, поново су на васкрс, и поново само у Србији, убијали веру у заједничког јединог Бога, хришћанима на Истоку. Поновљени злочин над Србима данас чине сви они који нам руше куће, болнице, породилишта, школе, цркве, мостове, пруге. Злочин је тим већи што се убијају невини људи у својим кућама, предузећима, склоништима, на њивама, у возовима.

Бог сам зна хоћели било коме опростити ове злочине. А што се људи тиче, историска је истина да се злочинци понављају све док се злочинци прикривају лажима. Најновија НАТО агресија на Србију пропагандно се маскира перфидним лажима које трују душу и муте разум. Оне којима је стало до чисте душе и бистрог разума, хришћански и људски молимо да нас чују и о свему још једном размисле - и због себе и због нас. И због Европе коју једни уређују и стварају, а други руше и у хаос претварају.

1. Да ли знате да је власт коју сте ви изабрали, у ваше име, 24. 03. 1999. покренула **НАТО агресију на суверену СР Југославију?** Што пре зауставите агресију на Србе, мање злочина у ваше име ће бити учињено, а дотле, понеко би могао да спаси и своју душу?

2. Мора да се сећате како су недавно Медлин Олбрајт и остали, заједно са албанским терористима са Косова и Метохије, каубојским методама произвели некакав полутајни текст који је пропагандно назван "политичким споразумом из Рамбујеа". Робин Кук је, са своје стране, затражио од албанских терориста да ову монструозну подвалу потпишу, "да би НАТО могао да бомбардује Србе". Средином марта 1999. у паризу су "споразум из Рамбујеа" потписали, сами са собом, НАТО - политичари и албански терористи. То је Србима подметнуто као ултиматум: **или НАТО трупе на Косово и још једна фактичка сецесија или НАТО бомбардовање до уништења српског народа и државе.**

3. Вероватно нисте чули за **фамозни "Додатак Б"** којим се ултимативно захтева да СР Југославија, "бесплатно и приоритетно" пружа све услуге које НАТО буде тражио (телекомуникације, путеве, аеродроме, луке, војне базе). Да ли знате да под том лажном "споразумом из Рамбујеа" НАТО особље не би било дужно да поштује ни један закон у Србији? Запитајте се да ли би

ико од вас на то могао пристати! Лако је данас за сво зло у Југославији (и на Косову) оптужити одавно сатајизованог Слободана Милошевића и све друге Србе с њим. Али ако знате за Христа, признајте бар њему, а кажите и својим најближима, да нас то све заједно води у грех, у злочине и хаос, а не до лажно прокламованог мира на Балкану и у Европи. Логика "што више бомби, то чвршћи мир", све заједно ће нас пре одвести до смртног пакла него до жељеног мира.

4. Да ли знате да се чак ни у извештајима Вилијема Вокера, америчког намесника европској мисији на Космету, **нигде не помиње твк. хуманитарна катастрофа?** Вокер је помогао консолидовање албанске терористичке организације (тзв. ОВК) и по старом сценарију из Босне режирао масакр Албанаца на Косову, који је јасно негирала међународна експертска комисија. Али ни такав Вокер није помињао никакву "хуманитарну катастрофу на Косову", чије је наводно спречавање било главни повод да НАТО изврши агресију на Србију.

НАТО - агресија је, пак, стварно изазвала највећу могућу и веома реалну хуманитарну катастрофу у целој Србији, а не само на Косову, и не само за Албанце. Последица агресије је проглашена за њен узрок и тиме је елементарна логика разорена. Практични ефекти агресије такође, нису мање катастрофални. Ако је неко са Запада стварно нешто добро и корисно да уради за Албанце на Космету, није сме да шаље НАТО - бомбе и ракете на Србе. Срби и Албанци и на Космету и у Југославији живе заједно. Данас и на једне и на друге, противно међународном ратном праву, падају касетне бомбе и ракете са радиоактивним (осиромашеним) уранијумом, као што су падале по Србима у Босни. То је ратни злочин за који је надлежан суд у Хагу: ако не онај суд који су Американци измислили за Србе, онда неки будући, стварно правни и непристрасни суд, којем се Срби искрено (а можда и наивно) надају. Браћо хришћани са Запада ако помогнете да се такав међународни суд што пре установи и да се пред њега приведу сви злочинци света (без обзира на расе, вере или нације) Срби ће вам бити веома захвални.

На том суду свакако се морају наћи и иони који су 1991. разорили Југославију, подстакли и признали насилну сецесију југословенских република и тако покренули најновију трагичну спиралу злочина на Балкану. Протерано је преко 700.000 Срба из Хрватске, од тога око 500.000 из "заштитених зона УН" и уз непосредну војну подршку трупа УН које су имале мандат да "одржавају мир" између Срба и Хрвата.

У Босну се НАТО непосредно умешао, након перфидно изрежираног масакра над Муслиманима. Тада су НАТО - пропагандисти измислили чак и "хуманитарно бомбардовање Срба". Срби су екстремно сатанизовани, да би западно јавно мњење прихватило све

правне преседане у разбијању Југославије и злочине над српским народом. **Ланац апсурда је претходно ланцу злочина:** југословенска војска је у Југославији проглашена за агресора, док НАТО није агресор ни кад бомбардује суверену државу; Срби су од жртве геноцида 1941 - 45. и 1991 - 95. первертирани у "геноцидни народ"; само од 1981 - 91. преко 200.000 Срба је протерано са Косова и Метохије, а од 1991 - 95. преко милион Срба протерано је из Хрватске и Босне и Херцеговине, али су Срби окривљени за "етничко чишћење" мировне снаге су наоружавале Хрвате и Муслимане и поред изричитих забрана у резолуцијама УН. Тако су државе НАТО - алијансе, од подстрекач постале "посредници" у етничким споровима у Југославији, да би завршиле као ратујућа страна. Притом све отвореније крше кључне норме међународног права и руше систем безбедности у Европи и свету: у Словенији НАТО делује скривено; у Хрватској се маскира иза мировних снага УН; у Босни наступа отворено, али уз формално покриће УН; данас, поводом Косова, НАТО наступа као безобзирни агресор на Србију који игнорише свако право и морал и свима намеће своју логику неодговорне силе.

Цинично је образложење да се то чини зато што Срби, наводно, уважавају логику силе. Данас су Срби мета НАТО - бомбардера, а већ сутра то ће бити неко други. Срби су мали, али стари и цивилизовани европски народ, са дугом слободарском и државотворном традицијом, који никад у својој историји никад није први напао. И ником се није добровољно и коначно покорио. Зато Срби имају велику моралну снагу кад се бране, па и онда кад је агресор данашњи НАТО, као алијанса највећих светских сила.

Браћо хришћани, колеге интелектуалци, упамтите да је **агресија на Србе велики злочин против мира и човечности!** Дигните свој глас да се агресија заустави! Због будућности наше (и ваше) деце, али и због Европе и света у којима силу и право морамо боље ускладити.

(Прилој је објављен на *Инјернеју*)

НАЈНОВИЈА НАРОДНА ИЗРЕКА

- Народни дух и данас брзо реагује на актуелне (не)прилике. Безброј је таквих досетки. Пример за то је ова најновија народна изрека: **„ЗА ХАШКИ ТРИБУНАЛ СВАКО ЈЕ НЕВИН ДОК СЕ НЕ ДОКАЖЕ ДА ЈЕ СРБИН“** - изјавио је недавно „Политици“ проф. др Милован Мишовић

Др Славенко Терзић, директор Историјског института САНУ и предсједник
Одбора за обнову манастира Довоља

СУДБИНА МАНАСТИРА - СУДБИНА НАРОДА

(Беседа на духовној свечаности поводом почетка радова на обнову манастир Довоља
- на дан Успења Пресвете Богородице - Велике Госпојине, 28. августа 1999. године)

*Ваше Преосвећенство,
Драга браћо и сестре,
поштоване комисије и пријатељи,
грађи гостини!*

На овај велики православни празник - Дан Успења Пресвете Богородице, чијој се чудотворној икони данас клањамо, са овог светог мјеста - гдје пред нашим очима из пепела васкрсава знаменита и у своје вријеме надалеко позната српска светиња - манастир Довоља - у име Одбора за обнову манастира и у име Завичајног музеја у Пљевљима, поздрављам вас једноставним народним ријечима - добро нам дошли и да Бог да вазда долазили!

Ту гдје стојимо данас, у долинама Таре и Лима, цвјетала је некад, у средњем вијеку, српска култура, која је била на висини културе ондашње Европе.

Судбина Довоље - судбина је нашега народа и његове културе.

Давнашња је била жеља народа овог краја да обнови своју богомољу, која је по ко зна који пут страдала од невјерничке руке, последњи пут прије 124 године. Књижевник и национални радник Стеван Самарџић, чије име с правом носи Градска библиотека у Пљевљима, забиљежио је 1905. године, у мањем чланку о Довољи, да је "народ из околних мјеста" упутио "молбу турским властима да му се опет допусти да манастир обнови". "Доћи ће дан", пише Самарџић, "када ће задужбина опет пропојати, када ће засијати новом свјетлошћу".

Наши су преци били тврђи од нас у оданости својој вјери и својој цркви. Они су имали јаче осјећање историје и традиције, знали су ко су и шта су, и били су не само припадници свога народа, него и истински Европљани. У злим и тешким временима, они су овдје, пред Османлијама, бранили не само српско име и српску земљу него и европску хришћанску културу, оданије и крвавије него што су то чинили западноевропски народи, рецимо Енглези или Њемци.

Овај велики храм у кањону Таре, само је још једно свједочанство да народ ових крајева није ни у чему заостајао иза других српских покрајина - ни у писмености, ни у духовности, ни у богатству, ни у храбрости ни у честитости. Чак је у многим и предњачио. Ено га, горе на Ујчу стоји разрушен град, "Јеринин град", какве нам по Европи данас показују као посебну атракцију.

Немојмо судити о оснивачима Довоље, и њеним вишевијековним заштитницима - нашим прецима, на основу некаквих "санџачких" критеријума које су нам други наметали. Познати Херцеговац, архиамандрит Нићифор Дучић бележи у чланку под насловом *Колашин приједјел и њеме у Херцеговини* (објављеном 1888. године) да је земљиште које раставља Србију од Црне Горе "у свременој књижевности у многоме: "terra incognita!" (земља непозната), али да је то "земљиште, на којем живи овијан и јуначан народ српски; земљиште које орошавају српске ријеке: Лим, Тара, Комарница, Пива, Дрина, Ћотина, Увац, и мноштво рјечица и притока. Преко тијех су ријека бродили: наши велики жупани и кнежеви; наши светитељи и патријарси; наше војводе и

јунаци".

Отуда толико (на жалост у рушевинама) споменика културе и побожности.

Дошло је вријеме да се вратимо нашим старим духовним темељима, нашим црквама и манастирима - у она времена нашим универзитетима и академијама.

Према народном предању, манастир Довоља је грађен "за вријеме Косова", што би значило у другој половина 14. вијека. Његова историја није проучена, па зато немамо прецизнијих података. У науци се сматра да је манастир сазиан "по својој прилици" у 15. вијеку, а посвећен је Успењу Богородичином. Сва свједочанства потврђују да је Довоља имала камене зидове "од старине".

Највише сачуваних података о манастиру имамо из 17. и 18. вијека. Честе су вијести о оправкама цркве и конака, и о проширивању манастирских посједа. Године 1637, на примјер, манастир је за 1000 акчи добио ново имање, Борисављевицу, са широким границама. Помињу се имања у Селцу, затим велика имања на лијевој обали Таре, богати виногради у селу Кучину (превод са турског, могуће је да име села није добро протумачено), велики посједа унаоколо до шест сати хода, укључујући и земљиште у Пријеполу на коме је касније подигнута црква Св. Василија Острошког.

Довоља је била богат манастир, са богатом и драгоценом ризницом, у којој су чуване многе драгоцености из других манастира, јер је била на склонитом мјесту. Било је ту доста ријетких књига и вриједних рукописа. Један запис с краја 18. вијека каже за Довољу да је свијетло украшена "внутр цркве златом, сребром и одеждама и кандилома иконама". Манастир је био живописан, на шта указују и резултати најновијих археолошких истраживања.

О значају Довоље говори и податак да је овдје, по свој прилици, замонашен чувени српски патријарх Арсеније III Чарнојевић, предводник Велике сеобе Срба 1690. године.

У Довољи су скоро вијек и по почивале мошти познатог светитеља Св. Арсенија, наследника Св. Саве на српском архиепископском престољу. О чудотворној исцелитељској моћи његових моштију надалеко су кружиле легенде. Мошти су овдје стигле из Пећи, из Патријаршије, изгледа крајем 17. или почетком 18. вијека. Има доста записа о томе. У једном се каже да у Довољи при Тари "почивајет светитељ и чудотворац Арсеније архиепископ серпски". Док год је у манастиру лежало тијело св. Арсенија овдје су издалека долазили и православни и муслимани "да потраже лијека својој болци". Стеван Самарџић је записао једно од многобројних предања о чудотворној моћи Св. Арсенија, за које су га увјеравали да је истинито, и да се случај десио почетком 19. вијека: Двојица Мухамеданаца пођу да краду манастир; украду неке скупocene ствари и пођу кућама. Нико их није опазио. У путу један од њих сједне да се одмори; кад је хтео да се дигне није могао с мјеста да се помакне. Већ је дан почео освајати а он је остао ту непомичан, па стане молити онога свога друга да врати све украдене ствари и да моли калуђере да читају молитве Св. Арсенију, да се на њега смилије. Пошто је

све то учињено, он устаје с мјеста и завјешта све своје имање манастиру. Казивали су ми и име тога Мухамеданца и село одакле је био". Нажалост, Самарцић то није објавио ни име ни село.

Управо због тих легенди, настала је права отимачина о светитељеве мошти, и оне су однијете из Довоље негде између 1840-1850. године. Било је, чак прича да су то мошти Светога Саве, јер он наводно није спаљен већ само пренијет из Милешеве, али изгледа су то била више народна прижељкивања. Мошти су из Довоље, пренијете првобитно у Морачу (најчешће се помиње калуђер Никодин Ђурђевић који је на превару однио мошти, злоупотребивши повјерење довољског игумана Пахомија); из Мораче су стигле у Куче на Медун гдје су остале до тзв. велике похаре Куча 1856. Из цркве медунске мошти су пренијете у Бјелопавлиће, у манастир Ждребаоник, а одатле 80-их година прошлог вијека у манастир Косјерево (у Бањане).

Године 1920. Бјелопавлићи су вратили мошти св. Арсенија у Ждребаоник, наводно због тога што им је "све слабије рађало кад Арсеније није био ту".

Има и једна друга верзија о отимању моштију коју је забележио архимандрит Нићифор Дучић. Он пише о боју у Барицама између једне чете Морачана, Ровчана, Пипера и Бјелопавлића, који су ноћу носили мошти, и овдашњих Срба, православних и муслимана који су се дали у потјеру. Бој је трајао до пред зору, а мртвих и рањених је било на обје стране, међу њима и неколико муслимана који су бранили мошти св. Арсенија.

Довоља је први пут теже страдала 1809. године, у вријеме Првог српског устанка, када је Карађорђе кренуо према Новом Пазару, Сјеници и Пријепољу да би се срео са Црногорцима, Брђанима и Херцеговцима. Нестале су многе драгоцености.

Обновљена је 1814. године. Најчешће се помињу невоље с "колашинским Турцима". Велики обновитељ био је игуман Пахомије Ђурић. У томе му помаже и Његош који му 1835-1836, шаље неколико богослужбених књига, дар руског цара Николе 1. Ми данас знамо за један Минеј који је братство Довоље поклонило манастиру Сељани код Пријепоља, приликом обнављања манастира (где се и данас налази).

Манастир је поново запустио 1849. услед "насиља колашинског", па потом 1852/53. у вријеме Омер - пашина похода на Црну Гору. Разнијете су драгоцене манастирске ствари, иконе, књиге, рукописи. Руски конзул у Сарајеву А.Ф. Гиљфердинг, који је овдје био 1857. бележи да је манастир "потпуно пуст". Пуста је била и Добриловина (обновљена 1866) и Св. Арханђели у Тари.

Народна пјесма из онога времена о томе каже:

Ко поара до три добра моја:
Аранђела и Добриловицу
и Довољу украј Таре ладне?
-Похара их Мекић Алијага
и са њима силан Баковићу.

Довоља је последњи пут обновљена 1870. године. Страдала је поново 1875. године у вријеме устанка у Херцеговини.

И ево, данас, после толико деценија, са благословом Његовог Преосвештенства владике милешевског господина Филарета, приступио је великом дјелу обнове Довоље.

Владика милешевски г. Филарет на освећењу темеља манастира Довоље у Пошарју

Овај дан је за све нас историјски дан! После толико времена чаме довољске у рушевинама и корову, ми стојимо сједињени у жељи да васкрсемо Довољу и да јој вратимо стари сјај.

Обновом Довоље ми не испуњавамо само завјет наших предака, који то хтједоше али не стигоше, него полагамо сигурније темеље за нашу будућност и будућност наших потомака.

Обнављамо Довољу не само да се Богу молимо и да душе своје просвијетлимо, него и да сретамо, и сами обнављамо - обнављајући своје запуштене школе и разорене домове културе.

У овом тешком времену, када нас невоље сустижу из дана у дан, Довоља ће бити онај свети храм који ће нам помоћи да хришћански праштамо једни другима све омразе и диобе, да свакога дана радимо на слози нашој, без које нам нема опстанка - ни народу ни држави. Интерес народне слоге и државног јединства стоји изнад интереса било које странке.

Много је установа и појединаца који су заслужили нашу захвалност, за ово мало времена од почетка радова на обнови. Поменимо, међу осталима: Скупштину Општине Пљевља, Владу Црне Горе, нарочито Министарство културе и Дирекцију за јавне радове, Рудник угља у Пљевљима, Војску Југославије, ЈП "Црна Гора шуме", КИД "В. Јакшић", Радио Пљевља и Пљеваљске новине.

Посебну захвалност дугујемо свим мјештанима, који свим срцем раде на обнови овога храма - од Војиновића, до Нововића, Рондовића и свих других околних брастава.

Ако сви будемо слиједили труд и бригу коју показују Његово Преосвештенство, епископ милешевски, владика господин Филарет, наш комшија и пријатељ Мијодраг Кујо Нововић и Ристо Манојловић, директор Музеја, онда нећемо дуго чекати да одјекну звона црквена низ кањон Таре, а поред цркве видимо манастирске конаке. Имаћемо, тада, и књигу о Довољи у којој ће бити описане њена историја, обнова и списак приложника обновитеља.

Благодаримо још једном свима на свему што су помогли.

Нека Вам Бог подари свим добро здравље и сваку срећу!

Четири одговора оца
Митрофана уз јубилеј
Хиландара

ВРЕМЕ ПОСВЕЋЕНО ВЕЧНОСТИ

Пре две године уз 800 - годишњицу "српског фароса у Егејском мору" Хиландарски протос отац Митрофан био је чест гост у многим градовима Србије у којима је обележаван тај велики јубилеј. Био је гост Српског културног центра "Свети Сава" у Суботици и том приликом у часопису "ЛУЧА" дао интервју из кога доносимо краћи одломак.

- Оче М., пошто се прошле године навршило 800 година од оснивања Хиландара, молимо Вас да нам украјко кажете у чему је особеност, и шта је овај манастир значио у прошлости, а шта данас за српски народ?

- Шта је Хиландар значио за српски народ кроз протекле векове његовог постојања и служења своме народу, то научници наши, који се баве његовом историјом, најбоље знају. Они су, сабирајући подарке из његове архиве, записе у рукописним књигама (у последња два века много је записа и у гостинским књигама утисака), на зидовима његових стамбених и сакралних грађевина, на бакорезним плочама и предметима примењене уметности, - писали монографије, чланке и расправе. Постоји већ богата литература о томе, а пише се доста и у ово време пред долазећи јубилеј.

Ми Хиландарци знамо себе преваходно као чуваре те наталожене историје, предања и традиције, и осећамо одговорност за ово време у којем живимо и себе уграђујемо у постојећи ток његове историје, непосредно везане за животни пут нашег народа и то у овом посебно сумутном периоду његовог преживљавања.

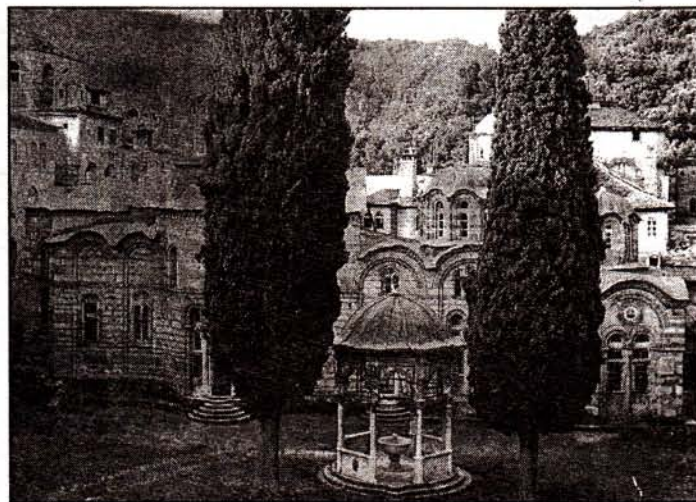
- Ви сине дуго на Свјетлој Гори. Шта је то ишло у духовном смислу квалитативно оваја овај део територије од оснивања свјета, као и свјетогорје од других монаха?

- Древност Свете Горе је стварност своје врсте. Њена времена старост непрестано рађа и будно чува своју духовну младост, свежину и радост. Света Гора је сва окренута према свету својом седмочасовном дневном молитвом за тај свет, док је физички од њега одвојена и живи својим специфичним животом. Она нема осећај за време, јер све време, своје она посвећује вечности. Неподложна је световним трендовима сваковрсног помодарства, већ својим "монотоним" животом, тим непрестаним понављањем истог, остварује ону "трћу димензију" - улази у дубину тајне живота, и ту налази своју пуноћу, снагу и смисао. Света Гора чува прототип човека, његов божански лик, који се иначе, све више све више деформише и губи... Монаштво је стога, може се рећи, дар Божји људском роду.

Монаштво на Светој Гори има свакако предност пред оним у свету. Лакше је монаху на Светој Гори бити прави и потпуни монах, него ономе у свету, сем сликовито речено: ако, као морска риба што живи у сланој води а није слана, он живи у свету, али не са светом (под "светом" се немају у виду људи, већ дух којим маса живи). Ако то успе, онда такав монах у свету изнад светогораца, али то је тешко и ретко. Светогорац по духовној традицији код нас, иде "средњим путем" - "царским путем" (по светим Оцима) ни лево ни десно, него право, - оно што нам је на протестном знаку наших студената, прошле зиме, било не само просто симпатично, него смо то дубоко осетили као наговештај правилно замисљеног препородилачког покрета у српском друштву, напакон!

- Као монах који има велико духовно искуство, решите нам неке духовне савјете, који би могла да помогну обичном човеку, да као хришћанин издржи у овом времену шешких искушења и духовне конфузије?

- Нема обичног човека. Сваки је човек личност божанског порекла, и сви људи, као духовна бића, имају један и исти циљ

на овој земљи: "свлачење са себе старог Адама" (човека везаног за земљу својим слабостима, лошим навикама, гресима и грешкама) и "облачење новог Адама" - Христа, што значи постати верник који се својим врлинским животом везује за небо. -Ово је тврда реч за ухо Србина који живи од данас до сутра. Али то је једина права реч. Она није моја, него јеванђељска, по којој се и ја трудим да управљам, и сви, било у манастиру или у "свету" који хоће овај живот свесно да живе. Јер, без повезивања са небом ("вертикала") нема плодног живота на земљи ("хоризонтала"). За правилно, етичко посматрање живота и за правилан активизам наш у њему, снага долази с Више. Зато политичар, који има амбицију да води народ, ако нема у себи вере, хришћанске и прадедовске, није достојан поверења никога из народа. Има ли данас у српском парламенту таквих? - Зато имамо ово стање које имамо...

Савете је лако давати, тешко их је примати. Човек тешко прима и свој сопствени савет, савет своје савести, - тог Божјег гласа у нама. Кад би ко своју савест (уколико је упорном игнорацијом није већ угасио) слушао и Следио, он би радо тражио и примао додатне савете искуснијих. Да се не заварavamo: увек се има довољно снаге за грешење, али да би се из греха и грешака извукли, снаге се сопствене најчешће нема, пошто грех слаби вољу, зато је потребна снага с Више. А да би нам она притекла у помоћ, потребна је наша вера и покајање. Значи, човек као духовно биће (а он то јесте, за разлику од животиње и биљке) не може да живи правилан и плодан живот ако не верује у Извор живота, у Бога, да би се у свакој својој тешкоћи (са собом и другима) користио од Бога датим обећањима: "Куцајте, отвориће вам се; тражите, даће вам се". А вера у бога се остварује, одржава и потврђује - молитвом, разговором са Богом. То је најузвишенији разговор и он представља и наше право и нашу дужност. Молитва је највеће духовно благо које, на неизмерну нашу жалост, међу Србима нема цену!

- У манастир Хиландар долази велики број Срба а међу њима доста академика, уметника, књижевника и политичара, дакле оних који би требало да преиспитавају елику српског народа. Каква су ваша искуства у сусретима са њима и да ли се са духовних висина Ајтоса види могући прејород Србије?

- Радо желим да посведочим како су сви наши интелектуалци, свих профила, знања и умења, према Хиландару и у Хиландару, у најмању руку увек били коректни. Комунисти су се некад држали свог "типака": нису се крстили и клањали, нису се исповедали (пред "Тројеручицом" и Светим Симеоном), али ко зна? - ни причешћивали, што је по њима логично. Други су спонтано доживљавали учљиво блаженство, изражавајући своја верска и патриотска осећања до њихове пуноће. Гранична линија између те две групе била је до недавно јасно изражена и означена. Данас је то некако друкчије. Сви који сад долазе испољавају поклоничка расположења, неки више, неки мање убедљиво. Да ли је то покрет ка духовном препороду, који ми своме народу, почев од његових интелектуалаца, од свег срца желимо, или је то један од многих трендова којима обилује српска садашњост, нама је одавде тешко рећи. Од Савла није лако постати Павле, у питању је цео један процес који захтева и време и снагу појединаца. За разлику од свакојаког, ми знамо шта значи светосавски интелектуалац. Наша је молитва да таквих што више буде, како би до обнове и препорода дошло.

ПОМЕНИК

МОЈ ПРИЈАТЕЉ МИТРОФАН

(Поводом смрти највећег препородитеља
манастира Хиландара у овом веку)

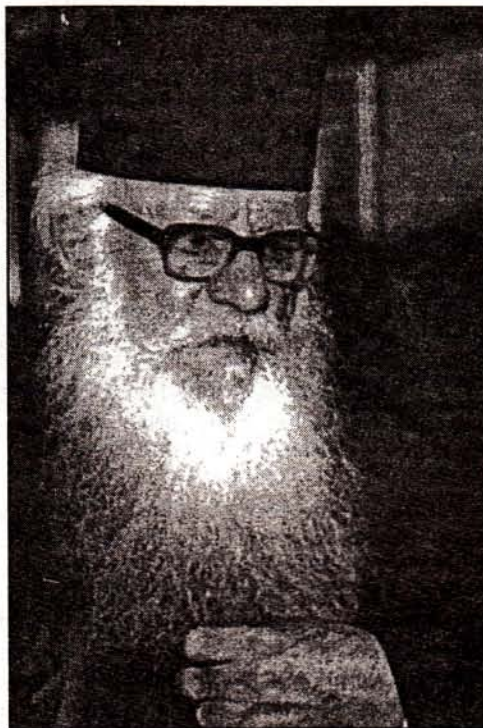
Написао: академик
и књижевник Добрица Ћосић

Мој преминули пријатељ, светогорски монах Митрофан Хиландарац био је човек дубоке вере у Бога и Српство, човек задивљујуће радне енергије и један од најзначајнијих православних просветитеља, можда и најзначајнији препородитељ Хиландара у овом веку.

Први пут смо се срели у хиландарском конаку првих дана априла 1967. године, обојица унапред обавештени један о другом, с обостраним неповерењем и подозрењем, али и јаком, привлачном радозналешћу: где смо сада, шта смо сада, ми бивши ратни непријатељи, комунист и љотићевац, партизан и добровољац, обојица

један другом издајници отаџбине: у рату огорчени противници, у миру - он у емиграцији, ја међу победницима; сада - ја писац он калуђер. А били смо ђаци и вршњаци. Избегавали смо разговор и сусрете без благог присуства Воје Ђурића, али смо се, некако увек, као да смо један другог тражили, често сусретали у сумрачним ходницима конака, застајкивали да се погледамо и изговоримо што безначајнију реч, па се хитро

Отац Митрофан

удаљавали један од другог, са осећањем nelaгоде и неке тешке кривице за чије признање нисмо спремни.

Увече, после литургије и вечере, док се седело у трму конака и групно разговарало у полутами гашњаче, избегавали смо да седимо један до другог; он као да није желео да му додирујем мантију, ја нисам желео да видим стакласти сев његовог вештачког ока које је изгубио у борби са партизанима, стрепећи да се то није догодило у оној борби с мојим одредом.

Преко идеолошког и ратног амбиса који је историја створила међу нама, нисмо имали снаге да један другог пружимо руке и изговоримо своје истине што смо нагонски желели и ћутањем потврђивали.

У дугим хиландарским ноћима, док су болно, као да их неко туче, завијали шакали из шуме, а Воја сређивао своје радне белешке, мојим сећањима противила су деобе мога нараштаја и српског народа са исходима који нису били у нашим побудама и циљевима. Сви смо стигли где се нисмо упутили. Ако се Митрофан и ја братски не измиримо, српске деобе нису окончане; наше судбине и искуства су без икаквог смисла за потомство. А нисам

знао и видео пут који води у наше помирење.

Тих дана Хиландар је био пред значајним догађајем: Требало је да засади виноград који је уништила филоксера. Лоза је манастиру света биљка; вино је причест, награда за послушање, храна у посту, здравица манастирским гостима и ходочасницима. Над Атосом су лиле тропске кише; Јејејским морем бреквала је бура, лађе нису пловиле, грчки геопонос који се чекао да Хиландару засади виноград са 30 аргата што су лежали под доњим тремом конака, није могло да дође.

Професор Света Радоичић је за сваком вечером подсећао старца Никанора да сам ја завршио виноградарско - воћарску школу и да имам знање геопоноса. Стари и мудри калуђер би похвалио Србију што има такве школе и молитвом окончао разговор о сађењу винограда, а Воја ми шапнуо: "Не верују ти." О мојој стручности старац Никанор је обавештавао манастирски Савет старца који је већао и није се сагласио да комунист Хиландару засади виноград. Буре се око Атоса нису смиривале, геопонос није могао да доплови, 30 аргата је плаћано као да раде, па је старац Никанор сваке вечери хукћући израчунавао хиљаде драхми које губи манастир. Приморан буром и великим новчаним расходима, Савет хиландарских старца некакоје пристао да ја засадим виноград на косини изнад Светог Василија.

Одговорност за садњу великог винограда, уз помоћ монаха Митрофана, преузео сам са танком надом у зближење с мојим ратним непријатељем и стрепњом од неуспеха у садњи, не мањом од оне коју сам као грађанин понео 1992. године. Ако примање калемова буде слабо, на Свету Гору више никада не могу доћи, а хиландарски ортодокси ће ме обележити жигом нечастивог. Али, ако се добро истински жели, добро сеи догоди.

Тада, у петнаестодневној садњи винограда, у напорном целодневном раду, у зноју лица раденичког, на модром јејејском северцу, у великоускршњем посту - родило се братство између зборашког добровољца - просветара Митрофана и мене партизанског комесара. Родило се оно исповедањем наших ратничких идеологија, казивањем о ратовању и борби у Наупарама, када смо пуцали један на другог; његовим дугим приповедањима о страдању у немачком поразу и одласку у Немачку где је постао графички радник.

Већ искрени верник, 1961, одлучује се да се замонаши у Хиландару и сав посвети православној вери, светосавској светињи и духовној служби Српству. На исповест узвраћао сам исповедом, откривањем своје судбине, поверавањем својих разочарања и несагласја идеја и стварности, па причом како сам од власти више заволео роман. Обостране исповести просветлиле су нам сазнање да смо обојица поражени од историје.

У мом животу ретка су таква душевна озарења и смирења, каква сам доживео у искреним исповестима са монахом Митрофаном у садњи винограда Хиландару. Садећи лозне калемове у Савином пољу, остварило се истинско и трајно помирење два идеолошка и ратна противника. А садња винограда је потпуно успела.

После таквог помирења, међу нама више није било ни једне разлике која је могла да нас учини противницима; тако је трајало до његове смрти. ■

Над књигом „Лика које више нема“

ПОВЕСТ О УДЕСУ ЈЕДНЕ КРАЈИНЕ

Пише: Павле Илић

Српске земље се често зову крајине, а посебно је таквих крајина много тамо где живе или су до недавно живели Срби које данас називамо западним. То што су увек чиниле Крајине (а понекад Покрајине), говори да су их комадали, да им нису дали да буду целине, а звали су их Босанска Крајина, Книнска Крајина, Личка Крајина, Кордун, Банија, Западна Славонија и тако редом све до границе са суседним државама. Ово је књига о једној од тих крајина, о Лици, о њеном удесу, а у њему се може препознати удес и свих других овде поменутих и непоменутих западних српских крајина.

Миле Станковић, писац књиге „Лика које више нема“ коју је издало Српско културно друштво „Зора“ у Београду 1998 године, која говори о удесу своје крајине као о кобном крају једне драме која је за такав крај дуго припремана. Зато су и предигре за тај удес добиле у књизи више места него сам чин удеса. Због тога и све што се збива у овој књизи тече у две временске равни: прошлости, у којој се припрема овакав по Лику кобан чин и у садашњости, у којој се тај чин и дешава...

Колико су усташки целати по Лици дивљали сведоче и спомен-плоче на једној сеоској школи. Три су од белог мермера и смештене су лево од улазних врата у школу, а четврта од црног мермера посвећена је Првој женској партизанској чети и са десне је стране. Само на једној од три беле плоче је списак бораца погинулих у рату, а на две су имена оних покланих и названих „жртве фашистичког терора“. (Имена са плоча пописана су приликом бекства из Крајине!).

Али у тој истој школи деца која су преживела клање или су рођена након њега не могу да набаве теке (свеске) за писање првих слова него им их родитељи праве од цакова у којима су у село довозили цемент. Тека има, само не код њих. Узбудљива је стога прича о групи дечака која се усудила да оде у село „преко брда“, „код њих“, јер „тамо има свега, мора бити и тека. Али куда ће тамо, „тамо су некакве усташе“, а њих су се из прича старијих, „бојали као од живе ватре“. У оправдност те бојазни уверили су се и при одласку у село „преко брда“ и при повратку из њега. А тека и свега другог тамо су нашли у изобиљу. Целат има, а жртва, иако је изашла из рата као победник, нема. Али њихова реакција је и на ово у духу оног Петра од Приједора: „Ништа“. Судбину Петра од Приједора деле они и онда када након на брзину савладаних ћирилских слова спектакуларно прелазе на латиницу, јер их учитељ убеђује како су му рекли „тамо где треба“ да су то „лепша и боља слова“ па се и сами после таквог објашњења радују том „бољитку“.

Све приче из ове књиге казују да се Србима у Крајини спрема коб, али ваља међу њима издвојити ону најсугестивнију. То је она прича о борби бикова. Вешто грађена на алегорији, она представља књижевну слику којом аутор ове књиге досеже врхове свог списатељског мајсторства.

То је чудна борба и чудни су бикови бодачи. Она се понавља и увек је пред очима људи у њиховим одсудним тренуцима у Крајини. Слика те борбе се указала Петру најпре кад ја био мали и он са приликом последњег боравка у Крајини, бацивши још једном поглед „кроз прозор у поље“ сетио и те „необичне слике“, угледане

некад кроз тај исти прозор. Малишану се та слика указала оних година по завршетку Другог светског рата. У снежном пољу („била је отприлике половина јануара, негде између Божића и Светог Јована, око подне“) мали Петар Р.М. је видео како се примичу једна другој две колоне говеда. Иду према истом појилу, „званом Широко“. Оне имају своје бикове предводнике: Рудоњу и Шароњу, „Рика једног бика изазивала је рику другог“ и до судара морало је доћи. И убрзо два брда меса; уз жесток судар, укрстила су рогава. Овде сељачке задевице на рачун бикова и њихових газда на ону добро знану слику о борби бикова из Кочићеве прозе, јер су, кад су се „два брда меса“ нарогушено примакла једно другом, „сељаци престали са причом“. И кад је изгледало да та „два брда меса“ неће попустити, „Рудоња се изненада подвукао, бацио шареног на некакав грочић, који се од снега дотле није ни видео, докачио га још једном преко ребара, и то је био крај борбе“.

У овој алегоричној слици неки посебно битни семиотички знаци упућују на изузетност околности у којима се води борба која се малишану „кроз прозор“ указала: време те борбе пада између највећих светаца у години, Божића и Светог Јована; место на коме се борба води је „снежно поље“; наред њега је појило, а „зове се Широко“, чиме се потенцира животодавност појила; актери борбе носе имена Рудоња (бик црвене боје) и Шароња (бик на коме су наизменично црна и бела „поља“, попут шаховске табле). У овој борби победио је Рудоња.

Петар Р. М. каже да се та иста слика указала његовим земљацима „седамдесетих година“, али он „тада није био у селу“, те се о тој борби и победи у њој ништа више и не говори, али алузија на седамдесете године јасно казује на коју борбу се овде мисли.

Та „необична слика“ не ишчезава из свести Петрових земљака јер знају да су и Рудоња и Шароња негде у животу и да ће међу њима окршаја још неминовно бити. Рудоња се након победе дуго „по снежном пољу“ вртео у круг да је мали Петар размишљао „како помоћи слуђеној животињи“. Најзад се изгубио, „али је било трагова да је остао жив“. А Шароња, иако је у борби поражен, „сваког дана долази на појило“, прижељкујући нови обрачун. У том чекању, он доживљава крупан преображај: „израсли му очњаци као у дивље свиње, наред чела трећи рог, очи избуљавиле, а повремено му пена иде на уста“. Такву ругобу од бика нико није хтео да купи, већ „власник некаквог циркуса“, рачунајући „да ће на наказној животињи зарадити огромне паре“.

Управо трансформишући Шароњу у некакво митско чудовиште, Станковић је досега највиши степен литерарности у овој књизи. То чудовиште појавило се о Петровдану 1995. поново на бојном пољу код појила. Петру Р. М. његови избегли земљаци, при сусрету у Рачи на Дрини, казују: „Знаш ли да су, кад смо нас неколико најкашњи напуштали село, усред поља сашли два бика.“ На њихово чуђење, Петар бикове започиње да описује до танчина, поготово преображеног Шароњу, јер зна да су то они исти који су му се указали кад је био мали. Али сада, обавештавају га они, „победи Шарени“. И сад се он врти у круг „као да је бенаст“. Алузије су овде понекад врло директне: „А није победио што је јачи, ман што му је црљени пуштио. И нестале црљеног канда у земљу пропаде, ил оде на небеса, куд ли.“

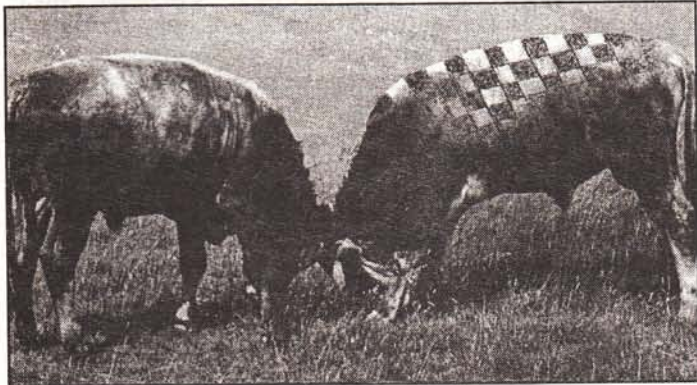
Зашто је „црљени пуштио“, о томе Петар Р. М. и његови земљаци само нагађају, али им је јасно да је то негде мимо њих „сриктано“ и да зато „јаднијег рата“ од овога нико њихов „није водио“, да је ово за њих била „тешка спрдачина а не рат“. Знају и то да су завичај оставили на радост и весеље онима „преко брда“, који

„више воле да нас нема, неголи да њи има“ и којима је „слађа наша несрећа ман њева срећа“.

А они, са својом судбином Петра од Приједора, стигоше до Раче на Дрини. Многи не знају ни где су, ни куда даље и зашто даље, па би најрадије „у Дунав, ако је ту близо“, али им се чини да је боља варијанта продужити „право до Сибира. Да се заледимо и да нас нестане за сва времена.“ Тако би они своју несрећу пронели од најзападније тачке православља до његовог крајњег истока. Нека бар тамо вечити лед сачува траг о њима.

У својој срци и гневу, раскућени и прогнани, они за свој удес окривљују све своје вође и државнике, бивше и актуелне, не правећи међу њима разлике, око чега би се данас, гледано са различитих странаčkih и идеолошких позиција, а још увек и са недовољне временске дистанце, тешко постигла општа сагласност. Ојађени бескућник и прогнаник нити хоће нити може да прави разлику међу њима: убеђен је да су својим деловањем сви допринели да за њима заувек остане стравично пуста, та посна и врлетна, а магично привлачна, његова Лика.

Симболична „корига“ Рудоње и Шароње

Таквом својом концепцијом, књига *Лика које више нема* представља и ретко занимљиво литерарно штиво и потресан докуменат о удесу једне крајине, једног посве особитог дела српског православног света. Њеној литерарној равни припада првенствено оно што су доживљали Петра Р. М. и што он носи у својим емоцијама и имагинацији, а доокументарно оно што су записи о страдању света Личке Крајине, не само у његовом последњем удесу него и у удесима којима је овај најновији само њихов крајњи резултат. Тој страни овде припадају наведене године и догађаји, спомен плоче и спискови изгинулих и покланих, избегличке колоне, места и имена људи у чијем деловању Крајинници виде узрок свога удеса. Но то фактографско-документарно, препознатљиво и по публицистичком стилу којим је писано, како је већ речено, само је фон за оно што је овде литерарно и што овој књизи даје белетристичка обележја, по чему је она повест.

У колективном животном искуству људи овога краја, сачуваном у легендама, митовима, предањима, у анегдотама из њиховог свакодневног живота, а казаном у алегоријама, параболома, симболима и алузијама, ваља видети вреднију грађу за изучавање српско-хрватских односа и положаја Срба у Хрватској него у фактографији не само датој у овој књизи већ и оној која се чува у државним архивама. Том својом страном ова књига подстиче на крају читаоца да се пита: Зашто је борба између Рудоње и Шароње вечна, зашто се увек понавља? Какви унутрашњи пориви их на то нагоне? Какве су то зле ћуди преобразиле Шароњу у монструозну ругобу, у митску неман? Треба ли Петар од Приједора да на махниту срцибу својих целата увек одговара: „а ја ништа“? Хоће ли неко у завичају Петра Р.М. подићи нови меморијални

музеј, овог пута посвећен његовом последњем удесу? Да им траг не остане у сибирском леду, већ у њиховом стаеном личком камену у стени. Можда, јер они су сви Петар, а Петар је исто што и стена.

А Миле Станковић је овом књигом исклесало том удесу споменик користећи задивљујуће тачно изворни језик свога завичаја као најподеснији материјал за његову грађу.

Реквијем над Крајином

(„Сеобе се настављају вечно“ - М.Црњански)

Бескрај и чешири доба годишња,
и времена рајна, мујна, врајоломна...
Из замрлог гаја иврлик ијише, однекуд,
ја прелетј без циља...
И села зајусиела и закоровљена...
Проклеји рајовођо, црна ти душа, семе ујрло ти се!...
Чарнојевића судбо клеја (у љавом кружу словенском)
бескрајно пројегнуја -
од Неве и донских сјеја далеких,
висова Урала, ја преко Карјаја, Алја снеговийих...
Све до обала сунца, медитеранских...
Крајино, Крајино, хаљино крвава,-
иширанима увек на мети...
хајдучка бусија и јосијојбино славних ускока.
Динаро, кајија небеска, храсијова иврђаво и међо,
ја докле те сеобе Србаља и јојуцања,
Евројо преврљива!
Славо јосрнула, кнежева клејво, су чим ћемо јрег
Милоша?!
Евројо незахвална,
за тивоје царсво гоземо, лагодан живои и раскоц,
ијисво година смо висили,
ирунули јо шумама и умирали на коцу...
И кад си јред силом аравијском,
била већ савила главу и клекла на колена...
јреузели смо улоју Давида, у сенци Голијаја,
е да те седмоглава ала (од Азије) не смрви
и не јрејлави...
Евројо, Евројо, заборавна!
...Тако смо ми гинули и војевали,
за јасја кола залагали главе...
а ви, за узврат, умесио ловора, ирњем нас засијате...
и ошимаје нам и оно ијшо смо крвљу залили!
Међујим, и сила свачија је јролазна и за земана,
јравда је на нашој сирани и већа од неба!
У јомрчину смо зајали, али већ знамо
- да ничија није до зоре гозела!

Боривоје Јелић

Српска културна естетика 13. века
**ПОРЕДАК МИЛЕШЕВСКОГ
 ХРАМА**

Пише: Милораг М. Лазић,
 Народна библиотека Србије

Узрок антиестетичке безличности је грех, који многи светоотачки писци тумаче као беспоредак, недостатак природе и бића. Наиме, реалност зла тумачена је као реалност недостатка бића. Ђаво као првоузрок безличног и греха, као што видимо из наведених стихира, иако лишен природе и бића, може делатно природу доводити у деструктивно стање. Заправо, зло се код милешевског песника, сагласно средовековном православљу, схвата као одређено стање греховне воље људске природе, која је је у односу на Бога лажна. Човек је, као што се види, подложен злу услед слободу коју поседује јер је сматран врховним створењем Божијем. Слободом човекове воље "греховни мрак" је упао у поредак света, доводећи га својом активношћу у беспоредак и небиће, како тврди св. Григорије Ниски (IV век). За разлику од позитивне таме првог дана стварања света, која симболише тајну живота и животне супстанције, "греховна мракота" (тама) претставља потенцијални момент створеног бића. Као што се књига "Постања" како је веровао православни Српски средњовековни човек, формирала Светим Духом а не вољом човека, и светосвца облокује се "Божјом благошћу" Светог Духа. Дакле, благодатним и нествореним Божанским енергијама човек је биће естетичких могућности, до чега се долази поретком правилног духовног живота, односно задобијањем духовне радости и партиципацијом у прертку Светог Духа. Светац, кога песник назива "просвештена глава" је преображена, обновљена и подобила Божјем организована личност. Као што по природи створења људски мозак тежи поретку и прихватању оптималних сигнала, у нашем случају благодати он је способан и пријемчив формирању себе као структуре поретка, а такође и адекватно усмеравајући свој стваралачки дух. Св. Сава је подвижник који појачаним снагама, а не само спонтано тежи поретку светости, односно хармонији као изразу јединственог црквеног поретка. У дисхармонични дух света "злочешћа" и "таме" износи се систем духовног живота, лик и ритам литургије, кроз коју делује истоветна благодат којом је организован онај који је постао естетички субјект култа и целине милешевског храма Вазнесења.

Наше мотивске паралеле садржаја службе св. Сави и целине храма Вазнесења, потребне су ради поимања естетичке вредности овог књижевног, односно песничког, жанра. Међутим цео материјал има посебну вредност ако се истраживачке анализе стављају у функцију откривања сложених међусећајних асоцијација које у току богослужења обликују естетичке доживљаје конкретног српског средњовековног човека, активног субјекта и учесника култа српског светитеља Саве. Пре свега мисли се на синестезију која песнички текст доводи у везу а адекватним међусећајним асоцијативним спојима, које се формирају у психи естетичког субјекта. Синестетичким процесом интегрисе се храмовни простор испуњен ликовима и композицијама милешевског фреско-сликарства, музиком, обредом, једном режју узајамно асоцијативно, тј. синестетичко дејство храмовне уметности.

У милешевском зидном сликарству поменута "тама злочешћа" ики "грховна мракота", из наведене стихире вечерња, које стоје у контрастном односу тама - светлост, тј. антиестетичко - естетичко, има најдубљу асоцијативну везу с мотивом "Страшног суда" претстављеног у спољашњој припрати, која је сликарски довршена када и стара милешевска црква 1235. године. То је и заправо и год-

ина смрти св. Саве у Трнову, по његовом повратку из Палестине. Композиција је иначе сложена према беседи св. Јефрема Сирина (IV век) "О страшном суду", која припада есхатолошком циклусу тема овог сигурно највећег сиријског светоотачког аутора. Јефремови описи антиестетичности имају снажан и дубо контраст естетичком схватању Раја и прво сазданог човека украшеног "одеждом славе" и "небеским одјејањем". Он антиестетичку безличност и грех доводи у поредак Раја, који је истоветан лепоти Христовој, путем васкрсења, које се симболички и свештенореално понавља и догађа у литургијској евхаристији. Према православном веровању, после васкрсења сви пролазе кроз огањ, како сматра и св. Јефрем, стим што праведници пролазе безбедно ступајући естетички поредак блаженства. Грешници остају у огањ беспоретка, и то ће бити вечно стање математичке бесконачности, како у једној напомени Игњатије Брјанчанинов (1807 - 1867) коментарише универзално новозаветно светоотачко схватање вечне смрти.

Најнеобичнија претстава "Страшног суда" у српском средњовековном сликарству, како истиче Светозар Радојчић, врло сликовито одражава схватање средњовековних сликара о богословској визуелизацији "Страшног суда", који има за циљ да својом суровом аскетском мишљу о смрти дубоко гане религиозна осећања средњовековног човека. У осталом, то је битна одлика рилизма и строгог аскетског есхатологизма св. Јефрема Сирина. Актери суда представљени су на источном зиду око и изнад врата која воде у унутрашњу припрату. Христос, символ Раја и Васкрсења налази се у центру, уоквирен светлим кругом, који праведног судију одражава у саставу композиције есхатолошке драме, где се виде и други чланови небеске јерархије, али и справе за мучење, огњена река, ликови строгих ангела са копљима који грешнике сурвавају у таму њиховог "злочашћа" као и код св. Јефрема, и код аутора службе св. Сави грех је и у доњем и у горњем свету становник мрака. Страх Божији као почетак вере и увођења човека у поредак благодати, претставља темељ естетичког и продор у светлосни круг живота са Христом, који праведно суди и помоћу кога се одагнава "греховна мракота". Символизам Христа, праведног судију у оквиру композиције "Страшног суда" открива есхатолошку перспективу праведника. Као што је нашим размишљањима истицано, служба вечерње у саставу које се пева последња стихира на "Господи вазвах", симболише месијанско спасење од греха, смрти и ђавола, тако да је поредак службе у тренутку појања стихире врло динамичан и окренут целовитом резимеу простора и времена богослужења. Наиме у току певања поменутих стихира вечерња врши се кађење целог храма, почевши од олтара па до спољашње припрате, а затим се кретање кадионице (свештеника или ђакона) поново враћа олтару. Кађењем целог храма, молитвословља и песме, кроз које се слави Бог и освећује човек, изражена је симболичка жеља и естетичка потреба да се молитвом подигне пали човек, изложен утицају ђавола, таме и "злочашћа" и уздигне благодаћу Светог Духа у Христу до врха куполе, односно Царства Божијег, као што се уздиже кадиони мирис тамјана. Уједно то је и реликт прастаре праксе кађења која је према старозаветном предању имала снагу заповести. Наиме, Бог је посретством Мојсија заповедио Арону да кад приноси пред жртвеник ујутро и увече. Иначе, у средњовековно хришћанском символизму тамјан симболизује Светог Духа. У току службе у милешевском храму Вазнесења, тренутак кађења уклапа се у временски ритам читања и појања, и кадилац целу ту ритмизовану композицију преноси у просторну. Заправо, обредом као синтетичким и везивним елементом целине храма, врши се повезивање различитих сегмената: архитектонског (место догађаја), музичког, сликаног, књижевног, групе која у односу на кађење заузи-

Манасџир Милешева данас

ма одређени положај, кроз гест човековог тела, затим костимографију која се одликује спектром пригодних боја и друге елементе ове култне примењене уметности итд. Дакле, у тренутцима кађења храма одражена је потреба за комплексним повезивањем времена и простора богослужења са свештеном реалношћу саме композиције и суштине богослужења које се крећ смером: од космогоничке таме ка нестварној благодатној светлости Царства Божијег. Кадилац, као својеврсни визуелни инструмент својим покретима и њиховом концентрацијом на детаље храма, доласком до композиције "Страшног суда", преноси пажњу учесника на конкретни мотив, а код учесника богослужења који поседују способност пажње сагледавања (сазерцавања) и синтезе доживљаја, дубоким емоционалним и мистичким доживљајем музичког - ликовног - обредног врши се процес естетичке синестезије. Ако се пође од чињенице да је организовани човек осећајно и духовно целосно биће, најсложеније асоцијативне везе успостављају се по принципу сличности, и то по форми, структури, слуху, лику, садржају, емоционалном деловању синестетичке аналогije тоналности - "боја" и др. Путем виших душевних и умних емоција покрећу се сложене мисаоне комбинације асоцијација по сличности, мада се њихова основна смисаона линија ритмички преплиће кроз сферу свесног и потсвесног. За православну литургијску духовност и схватање значења целине богослужења синестезија је основни облик духовног доживљаја целовитог, а у сфери уметности то је основа мишљења. По принципу модела, типова, мотива, симболизма итд. У сваку од уметности или у лезезу сегмената богослужбене синтезе заложена је једна иста мисао која се само у појединим сферама различито манифестује, у зависности од материјала и технологије којим се формирају: књижевна реч, архитектура, слика, музика, обред, примењена уметност, костимографија итд. Циљ и суштина су јединствени: откривање агиолошког лика св. Саве, кроз који се открива архетип Богочовека Христа.

Да би се вредност наведене стихире открила у њеној естетичкој свеобухватности, српски средњовековни човек је пратио подвижну идеју богослужења, која није ништа друго до укључивање свештенослучитеља, лаика (обичног верника) и уметника у процес стварања литургијског естетичког поретка. На тај начин, човек постаје својеврсни стваралац по подобију Творца који уграђује у храм лепоту одухотвореног стваралаштва, и кроз подвиг усхођења у тајну евхаристије (благодарења) саја свет природне лепоте и лепоту живота будућег века. Ослобађајући се атака "греховне мракооте" светаца, као идеал религиозног човека средњег века и његов заступник и заштитник пред Богом, благодатном одухотвореном лепотом лика постаје енергички потенцијал формирања култног поретка, како у духовности поједине личности, тако и култури српског

друштва. У храму и самом садржају службе св. Сави открива се организација програма и естетичког схватања уметности као форме идеалног света који се у сакралном простору организује и креће ка свом идеалном циљу Царству Божијем. Анализирајући укратко поједине елементе речи и слике може се наслутити у којој мери је ритам садржаја и појава у самом богослужењу складно повезан са целином уметничког програма храма. Заправо, човеково храмовно стваралаштво одраз је његових тежњи и способности за поретком који испуњава време и простор богослужења и простор храма, све то представљено кроз литургијске и уметничке форме и садржаје. Тако од

антиестетичког, човек се креће благодатном лепотом као потенцијом кретања, односно подвигом. Јављање и доживљај енергије уметничке форме службе и храма, открива могућност унутрашње сублимације њеног, често скривеног, потенцијалног смисла и изражајности, и могућност синестетичког откривања, естетичког доживљаја везе садржаја и духовног и уметничког израза. Остварена веза преко саме службе св. Сави открива се и уочава сазерцавањем динамичне структурне повезаности садржаја и форме, и благодатног подвига, у значењски смисао простора и времена богослужења. У том смислу, време и простор храма постају подвижне лествице усхођења и свет блистајуће светлости ликовна небеских праведника, како је учио св. Јефрем Сирин. Разлику између антиестетичког хаоса и естетичког поретка можда ће најбоље илустровати мисао идејног творца дела милешевског сликара "Страшног суда" св. Јефрема Сирина, који је сматрао да ће Христос праведни судија и његов јерархијски трибунал ценити спој етичко-естетичких личности. Како пише сирјиски светоотачки писац, дела ће бити мера величине и славе, што ће се аутоматски рефлек-

При цркви Светиоџ Василија Острошкоџ у Пријепољу

ОСНОВАНИ ХОРОВИ ДУХОВНЕ МУЗИКЕ

Дечији хор насџуја у цркви на Дан Светиоџ Николе

Крајем минуле године при цркви Светог Василија Острошког формирана су два хора: дечији са 35 чланова и хор одраслих са око 20 чланова. Дечији хор наступи у цркви за време богослужења сваке недеље. Ови хорови духовне музике учествоваће на Савиндану у Дому Културе у Пријепољу на централној светосавској свечаности. Њима руководи г-ђа Сузана Јевтовић, наставник музичке културе.

М. М.

Са маргина културне историје Источне Србије

СВЕТИ САВА И ХАЈДУК-ВЕЉКОВА КРАЈИНА

Пише: Бранко Мијовић из
Негошина

Тимочка Крајина захвата простор долине Тимока од Зајечара до Неготина и даље десном обалом Дунава до Кладова. Од пре више хиљада година ова територија је била ненасељена а од шестог века стално је насељена словенским племенима од којих је било најзначајније племе Тимаџи. Међутим, ова територија је посебно позната по томе што су се на њој од почетка нове ере до скорих дана стално водили ратови, тако да је нестабилност и несигурност живљења била посебно изражена. На тромеђи Бугарске, Мађарске, Влашке и Србије није ни могло друкчије бити јер се интереси тих земаља, природно, нису могли поклапати. Због тога је ова територија више пута била насељавана и раселавања и остајала скоро без становника. У време доласка Турака у целој Неготинској крајини било је свега око две хиљаде породица а део Хомољских планина скоро ненасељен. Представљао је неку тампон-зону, пусту и дивљу, између Србије и бугарских и влашких кнежевина. Кроз цео средњи век и за време Турске владавине налазила се Тимочка Крајина у саставу Видинске кнежевине, а потом Видинског пашалука. Померање становника и перманентно насељавање чинили су углавном Срби из јужних делова Србије и са Космета. И данас велики број породица по крајинским селима знају своје порекло и стару домовину. Доласком у ове крајеве насељеници су са собом носили и своја национална обележја, а посебно обележја вере, обичја, језика и многа усмена предања из своје прошлости. Тако су становници Тимочке Крајине знали онолико о Светом Сави колико и остали Срби на Балканском полуострву. И суседи, Бугари су својтали Светог Саву и славили га као свога свеца који је, безмало, више задужио Бугаре но Србе. То је за Србе насељенике донекле било добро, јер је мање било забрана и оних који ус забрањивали славу и поштовање не само Светог Саве већ и сећања на читава своју прошлост. Бугари су такође сматрали да су Краљевић Марко и Хајдук-Вељко такође њихови јунаци па их и данас славе скоро као и ми.

Ни сада, ни у ранијим временима нису постојале никакве разлике у обичајима, причама и поштовању народних јунака и светаца између Срба са територије Србије и ових у Тимочкој Крајини. Тако је овај народ успео да сачува духовне особине Срба и да, иако скоро увек ван граница Србије, задржи све националне особине српског народа. Све оне приче, анегдоте, изреке и пословице везане за Светог Саву које се чују у осталим деловима Србије чују се и у Тимочкој Крајини. Још је значајније што је такав случај у Крајини јер их у неговању светосавља није помагала држава и црква као у Србији. И у Тимочкој Крајини има много Савиних вода и извора, Савиних Стопала и многобројних легенди којима је Свети Сава подучавао српски народ.

У првој половини 19. века у Србији је било мало школа. Тимочка Крајина стиче краћу слободу и прве школе у легендарно Хајдук-Вељково доба. Тек 1823. године књаз Милош наређује да се светосавске прославе одржавају и у гимназијама. Тај закон је прихватио и мали број школа у Тимочкој Крајини међу којима и прва четвороразредна гимназија у Неготину која је само пре годину дана, 1839. године, била основана. међутим, има помена да је основна школа у граду први пут организовала прославу Светог Саве 1825 године на којој је присуствовао и владика Тимочки чије је седиште тада било у Неготину. Тако је врло брзо прослава Светог Саве у Крајини и целој

Србији постала "национална прослава, празник матерњег језика, словенске идеје, словенског јединства и наде у бољу будућност, нарочито у нашим крајевима изложеним културном насиљу западних народа нимало бољих, као господари, од Турака." У то време Тимочка крајина је чамила у ропству у саставу Видинског пашалука. Колико је Свети Сава био позната личност не само у Бугарској већ на целој територији Балкана говоре неки извештаји познатог црквеног писца Илије Руварца да се Свети Сава требао урвати у ред светаца католичке цркве што папа није прихватио.

На једној прослави Савиног дана у Неготинској гимназији Крајинац Др. Тихомир Остојић је рекао: "Свети Сава је положио најшире темеље хришћанско-православне цркве међу Србима. Он је коначно утврдио оно што се дотле колебало, он је стојер око којег се просветни правац српског народа савио на једну одређену страну да је више никад није оставио. Он је утврдио просветни правац православног хришћанства који је још и данас тако моћан у српском народу. Он је извојевао самосталност српске цркве која је била духовна држава и одбрана народа пошто су Турци укинули политичку државу. Он је започео и књижевност која је у том правцу текла све до данас у целом православном делу Српског народа. То је оно Савино правослање које је, богме, стотину пута било окупано у крви и сузама, стотину пута било осујано у огњу српских домова и задужбинама српских владара"...

За српски народ и православу цркву Свети Сава је био не само први архиепископ, већ и много више, утемељивач и творац оне верске посебности која се назива светосавским правослањем. Међутим, не треба заборавити његову дипломатску и државничку улогу која је мудро обављана и допринела успону средњовековне Србије. Оснивач болница, творац манастирских правила и закона, Свети Сава је оснивач школа и покретач књижевног препорода код нас. Једном речју прво име наше културе за дуги низ векова. Ако прихватимо предпоставку да је Немањина Србија, да није било најезде Турака, била предодређена да се на њеном тлу одигра судбоносни цивилизацијски преокрет, какав је касније био у Европи под називом ренесансе, онда та предпоставка, не без разлога има упориште у величанственом делу Светог Саве.

Хајдук-Вељко Пејровић

Од пастира у најврлетијој забити Тимочке Крајине и целе Србије, од исконских жена у мукотрпном сиромаштву до већих средина и места људског настањивања, на овај или онај начин, одржава се жива легенда о присуству овог светитеља.

Мало је познато да је у Тимочкој Крајини (а можда и у другим деловима Србије) још пре школских слава Свети Сава слављен као заштитник свога заната, чију вештину је откривао: ужарима, мутавцијама, опанчарима, обућарима.

На гробу Светог Саве, где је био и сахрањен, у манастиру Милешеви, и данс гори вечито кандило у славу највећег српског светитеља. Предлажемо да на његовом гробу треба да гори и вечита луча као симбол светлости и личности Савине, као знак Српске културе и светосавског правослања, осветљеног пута на коме се српски народ вековима учио и бранио од сваког зла. Сигурна залога нашег постојања и напретка је управо тај пут, који нам је такоп давно трасирао наш просветитељ Свети Сава. ■

Немар заштите трагове историје на Јавору

ШАНАЦ У КРОМПИРИШТУ

Споменик мајору Илићу и у непосредној близини Карађорђевог шанаца на Јавору зарасли су у коров. Стаза којом се са пута Нова Варош - Калипоље - Ивањица прилази белегу на планини оштећена је тракторским гумама и плуговима. Ледина у близини камене пирамиде је узорана, а раоници су пришли шанцу на раздаљину у којој су зараћене стране бацале пушке и потрзале јатагане или се хватале у коштац и за прса?!

Намерници који долазе да запаље свеће крај споменика највећем јаворском јунаку из рата Србије за независност (1876. године) или да се поклоне сенима предака из Јаворског рата, најчешће овај немар прокоментаришу речима: "Срамота, брука потомства, штета..."

На некадашњем саборишту, где се народ Старог Влаха окупио у недељу пред Видовдан - кромпиришта. Њиве, кажу, из задружног имања враћене сељацима, а они у небризи државе за траговима историје - стигли раоницима до шанца. Пре три године обновљен је сабор раније укинута по заповести из комитета ивањичке, нововарошке и сјеничке општине "да не би долазило до међунационалних сукоба". Међутим, већ следеће године сабор су кафеџије преселиле на Кушиће, правдајући то тескобом и кромпириштима око шанца.

- Шанац на Василијиним врху, изграђен у доба Карађорђевића, у каснијим бојевима дограђиван и поправљан, најочуванији је шанац у Србији - тврдио је Миодраг Соколовић, историчар републичког Завода за заштиту споменика културе, пре три године у перо аутору ових редова. - Шанац на Јавору је у далеко бољем стању него шанчеви на Делиграду и Иванковцу. Треба сачувати

Наш рејорџер "на лицу месиа"
Орање историје: споменик мајору Илићу на Јавору

аутентичност амбијента за часове историје...

Вапај историчара лично је на зов изгубљеног у планини. У времену без времена, животарењу по рецепту "дан и комад", на историјске међаше заборавили су Месна заједница Кушићи, школа која се дичи именом мајора Илића, а не брину ни општина, ни држава?!

- Почнем летос да косим шанац, а намеравао сам да уредим простор око споменика Илићу, али ме отераше радници Задруге "Јавор" из Кушића. Веле да је то њихово земљиште, - каже шумар Борко Брадиш, станар оближње шумарске куће. - Ех, некада је око споменика била ограда од брезових облица, уређена прилазна стаза, било милина доћи на вис...

Споменик мајору Илићу и јаворским јунацима подигло је захвално потомство добровољним прилозима 1907. године. Мајор Михаило Илић, Јагодинац, командант Ужичке војске, у 31. години живота преселио се у легенду и песму народа Старог Влаха. Храброшћу и пожртвовањем заштитио је народ од покоља и пожара, као и збогове Срба који су стигли преко Увца и Лима и са Пештери, одбијајући наређење да се српска војска повуче ка Ивањици, Пожеги и Јелици, после снажног продора Турака са границе на Јавору.

- Ако Мучањ изгубимо, онда смо изгубили цео Ужички округ! Ја Мучањ не дам и само преко мене мртва могу га Турци заузети!

Овако је мајор Илић отпоздравио на наређење командујућег ратишта и у тренутцима бежаније, кад се многим чинило немогуће, са делом војске организовао одбрану природе тврђаве Мучањ, утврдио шанчеве на Чемерници, одби налете далеко надмоћнијег непријатеља и потерао га ка граници. Пред одлучујућу битку на Чемерници Илић је, како бележи ратни хроничар Мита Петровић, издао последњу заповест:

- Ова се борба мора водити на смрт и живот! Од њеног значаја зависиће судбина не само Кушића, но Ивањице, Ариља, Пожеге, једном речју целе Србије... Ми нећемо ово место напустити никако! Ми ћемо га до последњег бранити! Ми морамо као Срби, као синови ове земље, да овога часа сјајно испунимо своју дужност, па нека наши унуци виде да смо се овако јуначки борили као наши дједови...

И осташе песме: "Ој, Илићу, други Обилићу"; "Ој Голијо, јел' ти жао, што се Јавор опевао, / Опевао, па нека је, Илићева заслуга је..."

Хоће ли овај запис у "Савиндану" подстаћи акцију против "страдије историје на Јавору" или пробудити успаване савести? Шта ће нас бранити од нових олуја кад заборавимо корене и затремо трагове?!

Д. Гајричић

Анђиквишеј реликвија: Горан Џекулић, VII3, О. Ш. "Живко Љујић", Нова Варош

Крвави њир историје

БАЛКАНСКО ЋАВОЊЕ ГУМНО

Крволочна агресија НАТО пакта на СР Југославију и посета Била Клинтона Косову у протеклој години подстакла ме је да веродостојно погледам шта о Албанцима као већини кажу стари светски историчари и дипломате, угледни Европљани свог времена.

Албанци су живели у планинама, изван градова, као ноамдски сточари. А кад су продрли у Епир и Тесалију направили су такву пустош да је Млечанин Марино Саунда Торичели написао у своме извештају да је „Бог као кугу послао Албанце на Тесалију у којој су они опљачкали све што су Каталонци и Ромеји држали изван градова.“

Ето, та куга се под заштитом турских освајача ширила и по освојеним српским земљама, нарочито по Косову и Метохији. Турски попис за подручје Бранковића из 1455. године јасно каже да су се Албанци на Косову могли на прсте избројати. А подржавале су их неке европске земље: Италија, Аустро-Угарска и Енглеска. А ево сада и председник САД Бил Клинтон са НАТО пактом, а све у циљу разбијања српске државе и уништења српског народа.

Однос Европе према балканским народима Карл Маркс је назвао магарећом њупријом европске дипломатије. Маркс каже за Албанце да ће „њихове разбојничке навике присилити сваку власт да их држи у најстрожем полицијском запу и могу бити задовољни да раде као секираши и водоноше“.

Европа врши геноцид над српским народом. Једна наша народна песма у вези с тим каже:

„О, Европо, пуста останула,
што си од нас главу окренула!
Зар те наше сузе не цвељају?
Зар те наше ране не врећају?“

Онај фамозни Бил Клинтон је вођа међународног тероризма, па се удружио с албанским разбојницима и пљачкашима како би уништио српски народ који је био на врхунцу цивилизације и културе онда када се за Америку није ни знало и кад су по њој шетали бизони и друго звериње.

Наш лудидни ум др Јован Скерлић писао је 1912. год. да је „дивљи арнаутлук никао на згариштима српских кућа и на локвама српске крви“. Тај стравични процес траје и данас под заштитом Клинтонових сателита и бомбардера. И то се зове западна демократија! Срамота по милион пута!

Тешко стање српског народа на Косову и Метохији изразио је пре стотину година и песник Драгутин Ј. Илић у песми „Србину“ која је и данас актуелна. Она јасно сведочи о крвавом пиру белосветске мафије над Србима, ту на уклетом балканском гумну где ђаво увек насађује свој вршај.

Борђеје Јоксимовић

Србину

„Устај, живи!“ - гробови ти зборе,
оно свето, оброњено гробље;
„Устај, живи!“ планине се хоре
и дозивају оковано робље.
Над форама орлови се јате,
а ти спаваш, мој Србине, брате!

Над Вардаром раја сузе рони,
над Ситницом крвник ноже кује;
са Косова чули како звони?
то мртвачко звоно одјекује!
„устај, живи!“ орлови се јате!
А ти спаваш, мој Србине брате!

Изнад гроба Кнеза честитог
тужно звоно очајнички бије,
из гробова уздисај се вије,
као усклик орла рањенога.
„Устај, живи!“ орлови се јате!
А ти спаваш, мој Србине, брате!

Спаваш, снијеш потиштени робе,
нем,прикован уз балканске горе,
мртви зову, ал живи не зборе,
мој Србине, неопојан гробе!
Заман жеља за слободом жуди
кад су твоје разбијене груди!

„Устај, живи!“ - Ах Србијо стара,
јаох Дрино, међо валовита,
јаох гробе честитог Лазара,
јаох нама, робље узорито!
Изнад тебе гаврани се јате,
а ти спаваш, мој Србине, брате!

Драгутин Ј. Илић

(Објављено у календару „Вардар“ за 1906. годину)

Враћање коренима

АРАНЂЕЛОВДАН У

ТИЧИЈЕМ ПОЉУ

(Запретана огњишта у
напуштеним кућама планинских
села поново пале планинари из
Пријепоља и Београда)

Огњиште домаћина Милића Лазовића из Тичијег Поља на планини Озрен угасило се 1992. године када се домаћин упокојио, а његова супруга Милева отишла код деце у Крагујевац.

Прошле године на крсну славу - Аранђеловдан, уз кандило, славску икону и свећу поново је упаљено огњиште у кући Лазовића. Планинари из Пријепоља и Београда - "Камене Горе" и

Домаћин славе, Зоран Малешкић и Микајило Чџајак, планинари ПД "Камене Горе" ломе славски колач на Аранђеловдан, леђа гождогњећ 1999. године у Тичијем Пољу.

"Железничара" бринуће наредних 10 година како о кући Милића тако и о другим Лазовићима из Тичијег Поља. Са њима дођоше етнологи, биолози, шумари, географи... Предложише пројекте очувања Тичијег Поља као живог етнографског музеја под ведрим небом.

Мештани са одобравањем све прихватају, али и купују лим да препокривају куће. Шиндра је скупа а и ретко ко са њом сада ради. Ради би били и они да га не употребе, али ако се буде морало, ако обећања и пројекти остану мртво слово на папиру, нек је лим при руци.

М. М.

Време у којем живимо

СВЕСТ О ЦЕЛИНИ СРПСКОГ ПРОСТОРА

Цивилизовано неговање културне баштине и културних идеала није могуће без утемељења дугорочне културне стратегије. Треба поћи од једне карте културне топографије, а та карта је незамислива без Старе Србије

Да би из нашег пресабирања могао проистећи велики друштвени и културни препород, ми морамо сами себиразбистрити многе појмове.

У нас је уочљиво, нарочито у политичкој и интелектуалној елити, упадљиво сужавање историјске свести - свести о целини српског политичког и културног простора. Стару Србију потиснули су „Санџак“ и „Косово“.

Верујем да није прошао онај задњи час и да има још смисла да се сви дигнемо на ноге и станемо у одбрану Старе Србије - одбрану културом, просветом, науком, духовношћу, али и на друге начине.

Данас скоро нико не помиње да је Призрен наша велика престоница, и да се у нашим народним песмама зове „српским Цариградом“. НАТО и САД, такозвани слободни и демократски свет пред нашим очима нашу земљу Стару Србију припајају великој Албанији, великој Бугарској, а можда и некој будућој бошњачкој конструкцији.

Чарнојевићева грешка

Српска политичка и културна елита већ одавно је почела да напушта своју стару земљу, своје темеље и богомоље. Јован Ристић је у својим „Спољашњим одношајима“ забележио да је патријарх Арсеније Чарнојевић начинио велику, историјску грешку што је исељавањем Срба оставио празнину на српском земљишту која је попуњена продором страног елемента. Стојан Новаковић је 1890. године уочио да „просветна и књижевна снага“ није била на висини задатка: „А српска књига и просвета мучиле су се и животариле очевидно без снаге да потребну светлост проспу по путу којим је ваљало да се креће национална мисао српска. Југоисточни и јужни крајеви народа нашег, баш они у којима се некад народни живот у најлепшој снази развијао, изгледали су као напуштени и остављени“. Новаковић још додаје: „Природа и старе традиције упућивале су те крајеве к нашој светлости. Они су сами долазили да с нашег огњишта ватре потраже, да на нашој машали своју свежицу упале. А наш је рад био без правог плана, без организације и недовољан; наша снага се уздала у политику, али је пренебрегавала онај тихи и смеран, али подли рад у корист будућности. Могло би се казати да смо и ми сами били назадни и неспремни, и да појединости нисмо познавали“.

Јован Цвијић је у предавању „О националном раду“, одржаном у Колу српских сестара 1907, указао на много српске врлине и мане. Поред способности за научни и литерарни рад, казао је Цвијић, морамо радити да се ова енергија трансформише и у политичку енергију: наша средина није довољно формирана за национални начин мишљења и рада. Интереси народне целине морају бити испред себе и својих личних интереса; о нашим народним питањима треба обавештавати научне кругове и јавно мњење у свету, нарочито „просвећену журналистику западне и средње Европе, нарочито западне Европе“.

Простор Старе Србије

Као прво, морамо говорити јасним и језгровитим језиком, без увијања, и наше земље и проблеме у њима називати правим именима. Стара Србија је једно од тих забрављених имена. То име је, после стварања новог ослобођеног средишта у Шумадији, увек означавало средиште српског државног, културног и духовног живота, темеље српске државе, културе и цивилизације.

После ослобођења 1912. године Срби нису много учинили да ослобођену стару српску земљу што пре и у потпуности интегришу у свесрпске привредне и културне токове. То није било лако јер је одмах дошао Први светски рат, па Други рат...

Шта нам ваља данас чинити? Не смемо изгубити свест о целини српског простора и српских интереса. Треба што мање декламовати у Београду, а више кренути кроз Стару Србију, треба упознати ту земљу, људе, путеве, градове, манастире. Сетимо се путовања између два светска рата Радослава Грујића, Станоја Станојевића, Владимира Ђоровића, Бурђа Бошковића... Цивилизовано неговање културне баштине и културних идеала није могуће без утемељења дугорочне културне стратегије. Треба поћи од једне карте културне топографије. Таква карта је незамислива без Старе Србије, Срби су опстали под турском влашћу у време жестоко арбанашког терора до 1912. године зато што су били окупљени око српских црквено-школских општина, око Призренске богословије, око српских банака у Призрену, Пећи, Приштини, око српских културних друштава.

Велику културну и националну мисију данас могу имати музеји, заводи за заштиту споменика културе, библиотеке, архиви, културни центри, часописи, радио и ТВ станице, књижевни, културни и научни сусрети на простору Старе Србије. Ако бисмо напустили принцип конзервације рушевина наше баштине, што се радило све време после Другог светског рата, и ако бисмо уместо тога обновили на старим темељима све наше цркве, манастире, средњовековне градове, дворске резиденције и друга културна обележја, онда би Стара Србија имала сасвим други лик, а не као данас... Примера ради, Бурђеви Ступови код Раса и данас стоје у рушевинама.

Треба веровати у себе, у сопствену моралну и духовну снагу. Ако будемо знали шта хоћемо, ако нам циљеви буду јасни и ако будемо имали довољно воље и енергије да нађемо поуздана средства, онда не треба сумњати у успех наше културне борбе.

Др Славенко Терзић

Манастир Дечани, Славко Ракоњац VII₆ ОШ „Живко Љубић“, Нова Варош

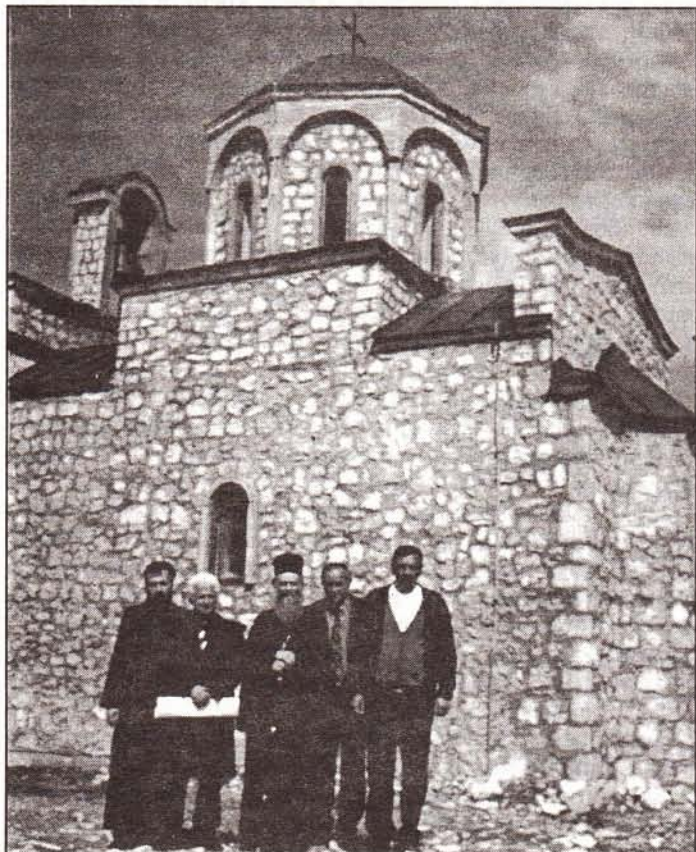
Духовна обнова у Горњем Полимљу

ОБНОВА СВЕТИЊА - ОБНОВА ДУШЕ НАРОДА

Како је васкрснуо и освећен храм Свете Тројице на Полици, код Берана

У присуству великог броја грађана на Полици, код Берана, освећена је и предата верницима на употребу црква Свете Тројице, обновљена на темељима старе немањихке светиње, откривене пре 15 година. Овој свечаности су присуствовали министар вјера у Влади Републике Црне Горе проф. др Слободан Томовић, највиши представници општине Беране и бројни гости. Домаћину је васкрсење овог храма флашом "Милешевке" симболично честитао и представник Милешевског културног клуба "Свети Сава" из Пријепоља.

Његово високо Преосвешћенство митрополић црногорски Амфилохије са члановима организационог одбора за подизање цркве Свете Тројице на Полици

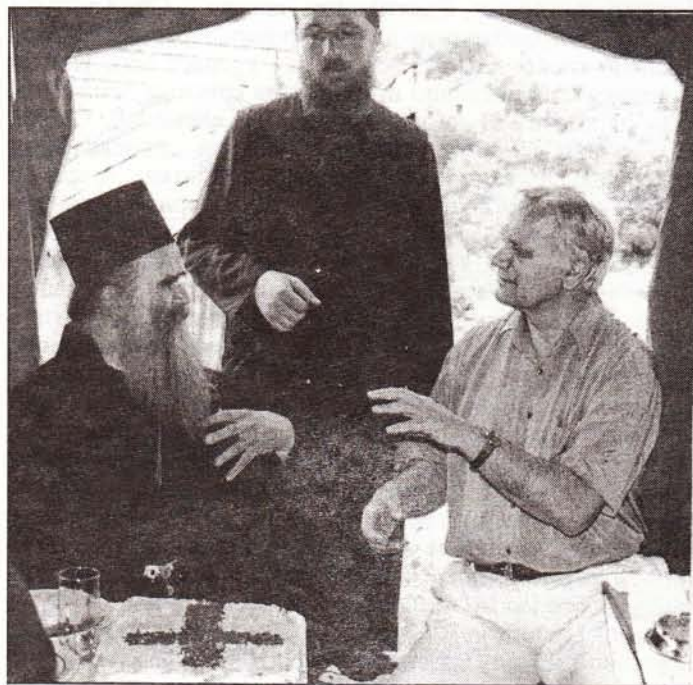
Председник одбора за обнову цркве на травновитом вису Горажда Мило Тодоровић се најлепше захвалио свима који су дали свој допринос подизању овог светог храма. Велико учешће припада Поличанима који живе и овде и у иностранству. Значајно је истаћи да су своје добровољне прилоге за подизање цркве дале многе породице, умјесто уобичајених вјерских даћа покојницима. Посебне заслуге за успешно обављање овог посла имају Драгић Божовић, из Чикага, који је у Америци прикупио 12 хиљада долара и Милош Пантовић који је дао хиљаду долара и обезбедио црквено звоно из Русије. Бакарним кровом је даровао цркву донатор Васа Вељић. А министарство вјера Црне Горе је дало свој прилог у износу од 25 хиљада динара. Значајну помоћ је пружила и општина Беране и њени радни колективи. Сви су схватили да су цркве уједињитељске духовне установе које припадају целом народу, а не ниједном политичком покрету или партији. Тодоровић је истакао да остаје још пуно да се уради како би црква на Полици достигла своју духовну и просветитељску улогу. Наручен је и

прави се у Чачку црквени иконостас са 14 икона који ће коштати 15 хиљада немачких марака. То је уметнички, ручни рад у дуборезу - моравски стил.

Ваља истаћи да читав овај крај, звани Полице, од шест села са око 600 домаћинстава и преко 2.200 становника је некада био главна житница Горњег Полимља, да је позант по сточарству и воћарству, да има преко 500 факултетски образованих људи од којих је 16 доктора наука. Народ овог краја красе најљепше људске врлине: храброст, поштење и духовност. Шест локалитета (топонима) на Полици носе имена Црквине, што сведочи о постојању цркви и манастира које су време и варварске руке савњивале са земљом и препуштали корову и забраву.

Освећење цркве и свету архијерејску литургију на Полици служио је Његово високо преосвештенство митрополит црногорско-приморски, зетско-брдски и скендеријски господин Амфилохије Радовић са свештенством будимске епархије. Обраћајући се скупу митрополит Амфилохије је рекао:

- Данас овдје радује се Полица, радује се небо и земља. Данас су се узрадовале и кости предака чија имена само бог зна, која су ту засијана на овом светом брду. Кости и земни остаци и прах оних који су градили у древна времена богу знана и у књизи божијој записана, они су градили овај свети храм, а зла сила порушила, а ви га опет саградили. Овдје гдје је посијано сјеме правде, богољубља и човекољубља, па зато ово мјесто никада неће престати да свијетли... Ево данас освештасмо овај храм у славу живог и вјечног бога Пресвете Тројице. Нема веће светиње којој се посвећује један храм од Пресвете Тројице. Сви земаљски храмови, без обзира коме су посвећени, сви су они подигнути у славу имена божјега, у славу вјечне светиње, у

Рођенданска шорша храма Свете Тројице прег митрополићом Амфилохијем и министром Томовићем

славу Оца и Сина и Духа Светога. Овај храм је симбол светротрочине божанске љубави која ово међу нас се уселила и овдје се поново настанила. Прије свега овај храм је позив на истинско богољубље, на дивно човекољубље. Благословен је овај дан што смо се у њему овдје данас сабрали у ову древну школу

боже љубави, школу братољубља и школу богољубља, школу правдољубља и истинољубља, школу сваке врлине...

Захваљујући се свима који су учествовали у изградњи овог храма митрополит Амфилохије је истакао да у овим тешким временима ово није било лако урадити, али хвала свим добротворима, ктиторима, приложницима ове светиње, њихова имена Господ памти... Данас је много диоба међу људима, зло је које људе међусобно дијели, а Пресвета Тројица је она која обједињује све. Зато је и подигнут овај храм да они који у њега улазе и они који на њега гледају да се исцјељују од невјере, од мржње, од злобе, од диоба, од свега онога што их одваја од бога и једне од других, да би сви могли да постану једна душа, један човек, један народ, једнога срца и једне душе... - апострофирао је у својој беседи господин Амфилохије.

Веома надахнуто је на овој прослави говорио и министар вјера у влади Црне Горе проф. др Слободан Томовић:

- Последњих година у Црној Гори обновљено је више храмова и свуда смо ту обнову помагали из разлога да се народ окупља око својих светиња, јер је ту његова традиција, историја и култура. Ту је народ увек учио оно што је поштено и честно у народној традицији. **ЗАТО ЈЕ ОБНОВА СВЕТИЊА УЈЕДНО И ОБНОВА ДУШЕ НАРОДА.** Ова импозантна грађевина и ова светковина сведочи да наш народ заиста жели да живи својим корјенима, својом традицијом на начин по коме смо препознатљиви у свијету... Иако су многе цркве биле порушене вјера овдје никада није пресахла. Ето овдје данас се

сједињују два значајна догађаја у будимљанској жупи. Један је постављање будимског епископа, обнова будимљанске епископије, а други је овај полички храм. И један и други се сливају у једно начело, нека бог даде да је то добар знак за православно народ.

Некада је будимљанска жупа, наставио је министар Томовић, била центар немањићке средњовековне државе. Глас те државе допире данас до нас, дух те државе осећамо преко ових рушевина и развалина и преко живих и активних цркава. Допире преко памћења народног, преко људи који обновише ову светињу, јер да нису осећали дух предака, да нијесу далеко у вјекове заронили својим сјећањем и памћењем какве су нам биле прилике и каква су била времена све би изчезло. Кад једном народу пресахне вјера, пресахне и моћ народна, пресахне држава. Кад се поврати вјера и држава јача и народ и његово благостање јача. Вратимо вјеру у народ, вратиће се све наше старинске врлине и вриједности... - нагласио је на крају своје бесједе министар вјера проф. др Слободан Томовић.

На свечаности наглашено да велики број Поличана живи у Краљеву, Крагујевцу, Новом Саду, Подгорици и Никшићу, а у Београду их има преко 400. Многи су већ дали своје прилоге за изградњу овог храма, а од осталих се очекује помоћ како би се ова црква дефинитивно обукла у право "рухо" и прикључила великој породици храмова Свете Тројице.

Милораг Веруовић

**Свешто Мишровић, председник
Скупштине општине Беране:**

ОВАЈ КРАЈ ЈЕ СТОЖЕР И ДИЧНА ЕПРЈАНИЦА СРПСТВА

На свечаности у Полици народу се обратио и председник Скупштине општине Беране који је том приликом, између осталог, рекао:

- Данашњи дан је, драги пријатељи, много значајан за све нас овдје окупљене, за читав овај крај, јер се овим светим чином у овим тешким ратним временима, у условима агресије НАТО пакта на нашу земљу опет враћамо својој духовности, светосавској култури, историји Немањића, свом српству. Неко је давно рекао да је "вјера без дјела мртва". Због тога и обнављамо наше цркве. Ово је једна од многих, али прва обновљена црква у овом крају на десној обали Лима, и ми представници Скупштине општине Беране заложимо се да их буде још много више, па се надам да ће ускоро бити обновљена и црква у Азанама и многе друге на овим просторима гдје је створана и створена прва Српска држава, а народ овога краја одувјек био њен стожер и њена дична епрјаница како је то казао у својим "Колима": краљ Никола. Ми се данас на овом светом мјесту морамо присјетити наше прошлости и својих славних предака, посебно се морамо сјетити Косова на коме је и данас, како то недавно рече митрополит Амфилохије опет "содом запушио" које је и данас "грдно судилиште" и страдалника на Косову и у братској Србији, јер је то укоријењено у крви и свијести наших људи из овога краја и свима су очи и мисли упрте пут Пећке Патријаршије, Призрена, Високих Дечана, Лазарице и других светиња. Људи овога краја давали су кроз вијекове велики допринос слободи и култури Српства, ево то и данас чине на најбољи могући начин. Поштовани пријатељи, браћо, поштоваоци своје славне прошлости и традиције, ваше данашње присуство овом светом чину свједочи о томе да

дух који се из "Ђурђевих ступова" вио над овим народом вјековима, упркос свему што га је сналазило, није замро, да, још увек живи у нама и да у овом тешком времену посебно имамо разлога да се враћамо свом изворишту и свом стожеру, јер ћемо само тако опстати ту гдје јесмо на простору Рашке, славне и свете земље Немањића. Ми немамо ама баш ништа против других народа, њихове културе, вјере, историје, али са задовољством ћемо послушати ова и сва црквена звона широм наше земље.

**Млади из дичног племена Васојевића
на свешковини у Полици**

Нека ова обновљена Поличка црква буде мјесто на којем ће се окупљати наш народ, уједињавати и збијати у редове кад било ко покуша угрозити границе земље Немањића. Желим да ова обновљена црква која је данас освећена буде ујединитељ народа нашег краја, да се баш ту на овом мјесту превазиђу све разлике међу нашим народом било да су оне политичке или било које друге природе, да будемо сви једно и заједно, као и да ова црква настави светитељски дух српских светитеља игумана Мојсија Зечевића и многих других... - рекао је на крају своје беседе председник Свето Митровић.